FakeNews.pl
Prawda nie leży pośrodku

SCENARIUSZE LEKCJI
45 + 45 MINUT

SCENARIUSZE LEKCJI

Uwaga, to fejk!

Przeciwdziałanie dezinformacji i rozpoznawanie AI.
Scenariusze lekcji dla nauczycieli klas 4–8 szkół podstawowych
oraz szkół ponadpodstawowych

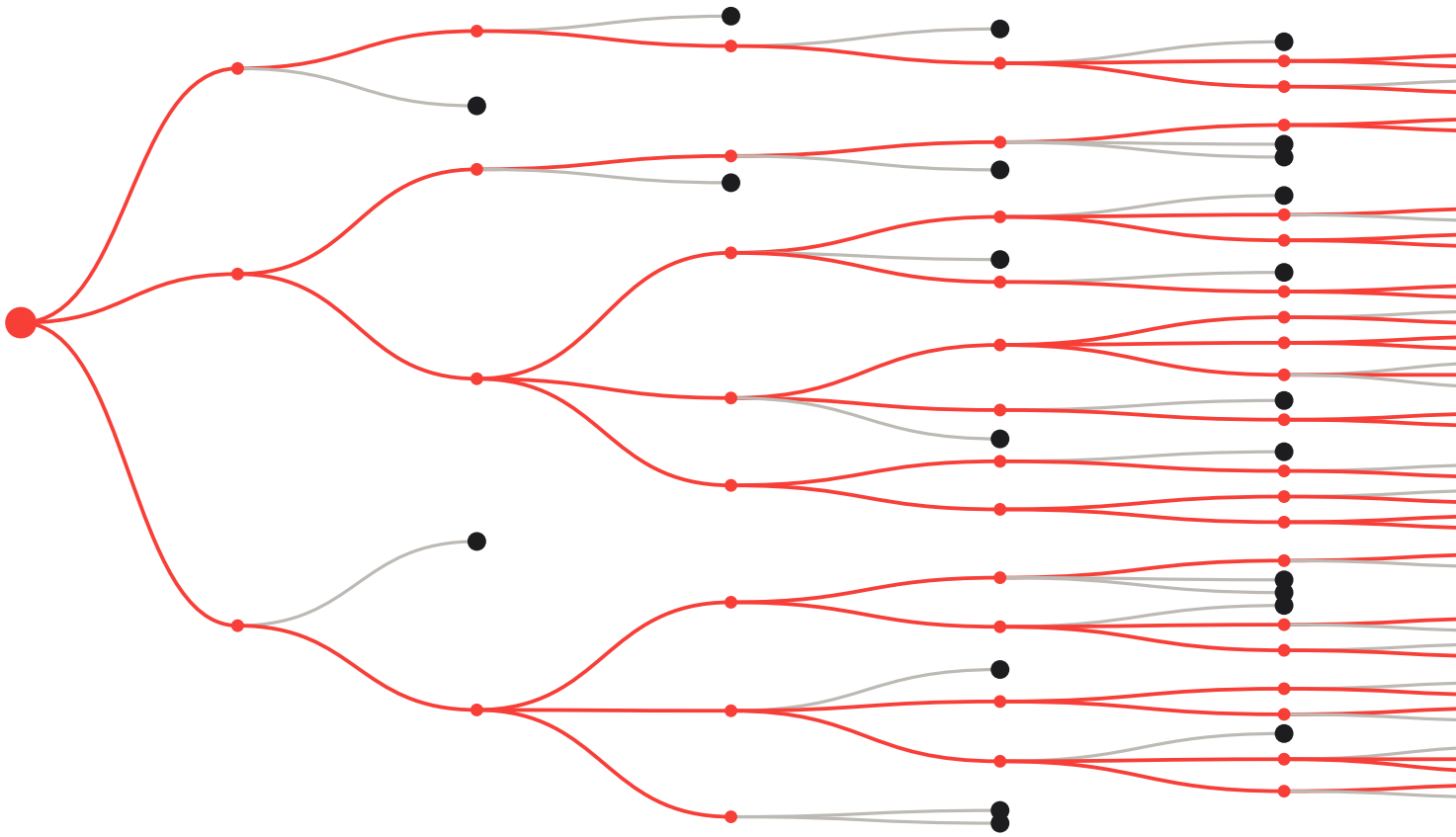

Minister Edukacji

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji w ramach programu „Kompas Młodego Obywatela".

ZESPÓŁ

Nadzór merytoryczny	Mateusz Zadroga
Autor scenariusza nr 1	Mateusz Zadroga
Autor scenariusza nr 2	Paweł Cymbor
Konsultacje merytoryczne scenariusza	Julia Dobrowolska
Redakcja i korekta językowa	Paweł Staromłyński
Skład graficzny	Karol Orzeł

WYDAWCA

FakeNews.pl
Prawda nie leży pośrodku

Fundacja „Przeciwdziałamy Dezinformacji" – FakeNews.pl

ul. Wigury 8/9, 90-301 Łódź

e-mail: kontakt@fakenews.pl

www.fakenews.pl

WYDANIE

Łódź 2026

ISBN 978-83-984052-3-2

Materiał przygotowany na potrzeby programu „Kompas Młodego Obywatela". Prawa autorskie przysługują Fundacji „Przeciwdziałamy Dezinformacji", a licencja niewyłączna do utworu została udzielona Ministrowi Edukacji.

Materiał przeznaczony do bezpłatnego użytku edukacyjnego.

Minister Edukacji

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji w ramach programu „Kompas Młodego Obywatela".

NA POCZĄTEK

Wstęp

Dezinformacja stanowi aktualnie jedno z głównych zagrożeń, na jakie można trafić w Internecie i nie tylko. Polaryzuje dyskurs publiczny, wprowadza chaos informacyjny i podważa zaufanie do instytucji oraz nauki. Dlatego też kluczowe jest przeciwdziałanie jej i wzmacnianie odporności na fałszywe przekazy.

Pierwszy scenariusz obejmuje zagadnienia związane z podstawowymi definicjami i odpornością na dezinformację. Scenariusz drugi dotyczy rozpoznawania materiałów wygenerowanych przez sztuczną inteligencję.

Na końcu dokumentu znajduje się więcej informacji na temat Fundacji i portalu FakeNews.pl.

01

Podstawowe zagadnienia

Clickbait, dezinformacja, misinformacja, malinformacja i fake news. Jak każdy z nas może ograniczać rozprzestrzenianie się fałszywych treści.

45 minut · dyskusja

02

AI

Jak rozpoznawać zdjęcia i filmy wygenerowane przez sztuczną inteligencję. Quiz „Prawda czy AI”.

45 minut · quiz

SPIS TREŚCI

Scenariusz nr 1: Podstawowe zagadnienia 4

Scenariusz nr 2: AI 7

Załączniki do wyświetlenia lub pobrania 10

O Fundacji „Przeciwdziałamy Dezinformacji” 14

SCENARIUSZ NR 1

Podstawowe zagadnienia

CZAS	FORMA	CO JEST POTRZEBNE?
45 minut	dyskusja z klasą	Możliwość wyświetlania przykładów w sposób umożliwiający ich obserwację całej klasie. Zalecane: wydrukowane fiszki wraz z instrukcją ze strony FakeNews.pl.

KONTEKST

Aby zwiększać odporność na dezinformację, kluczowa jest znajomość podstawowych pojęć. Z jednej strony dezinformację prawidłowo kojarzymy z fałszywymi informacjami, z drugiej jednak jako społeczeństwo nie mamy usystematyzowanej wiedzy na temat tego zjawiska. Dlatego ważne jest zrozumienie podstawowych pojęć i zagadnień. Pozwala to rozwijać zdolność krytycznego myślenia oraz zwiększać świadomość tego, jak rozpoznawać dezinformację oraz jak jej przeciwdziałać.

WYKONANIE

Czas zajęć wynosi 45 minut. Lekcja opiera się przede wszystkim na dyskusji z uczniami. Ważne jest, aby uczniowie samodzielnie dochodzili do większości wniosków. Dzięki temu łatwiej będzie im zrozumieć temat i zapamiętać omawiane zagadnienia.

Przeprowadzenie lekcji

Warto zacząć zajęcia od krótkiego ćwiczenia, które pozwoli zaangażować grupę. Pokaż grupie zrzut ekranu załącznik 1. Zapytaj, czy widzą na nim coś podejrzanego. Możesz podpowiedzieć, żeby najpierw spojrzeć na datę. Jest to kwiecień 2019 roku. Robert Lewandowski odszedł z Bayernu Monachium dopiero w 2022 roku.

Warto również zwrócić uwagę na zamieszczone zdjęcie. Przedstawia ono nie tylko polskiego piłkarza. Drugą osobą, która również wznosi trofeum, jest Gina Lewandowski, amerykańska piłkarka. To właśnie jej dotyczy nagłówek artykułu. W 2019 roku przeniosła się z Bayernu Monachium do Gotham FC.

Autorzy postu w mediach społecznościowych celowo zastosowali niejasny nagłówek i zdjęcie, na którym Robert Lewandowski jest centralną postacią. Ze względu na większą rozpoznawalność to właśnie na niego czytelnik zwróci uwagę w pierwszej kolejności. Jest to celowy zabieg, tak zwany clickbait. Polega on na przedstawieniu informacji w sposób bardziej sensacyjny, niż wynikałoby to z jej rzeczywistej treści, aby skłonić odbiorcę do kliknięcia w artykuł. Celem jest zwiększenie liczby wejść na stronę, a tym samym liczby wyświetleń reklam.

Ten przykład jest stosunkowo nieszkodliwy. W mediach społecznościowych i na stronach wielu portali można jednak trafić na nagłówki, które są znacznie bardziej problematyczne, a niektóre wręcz wprowadzają odbiorcę w błąd lub pozostają w sprzeczności z treścią artykułu.

Następnie możesz przejść do prezentacji podstawowych zagadnień. Pokaż uczniom grafikę załącznik 2, na której przedstawiono cechy dezinformacji, misinformacji oraz malinformacji. Postaraj się zaangażować uczniów w dyskusję na temat przedstawionych zagadnień oraz tego, jakie wnioski mogą wyciągnąć z zaprezentowanej grafiki. Poniżej prezentujemy definicje poszczególnych zagadnień.

Dezinformacja	Odnosi się do tworzenia i rozpowszechniania fałszywych lub wprowadzających w błąd informacji w celu osiągnięcia korzyści (np. ekonomicznych, politycznych, finansowych itd.) lub wprowadzenia w błąd opinii publicznej. Może służyć pogłębianiu podziałów i wzbudzaniu strachu w społeczeństwie.
Misinformacja	Fałszywe przekazy rozpowszechniane bez intencji wprowadzenia w błąd czy wyrządzenia szkody.
Malinformacja	Prawdziwa informacja publikowana w celu wyrządzenia szkody, inaczej „złośliwa informacja”.

Podsumowując, dezinformacja musi spełniać dwa kryteria: wprowadzać w błąd oraz robić to w sposób celowy. Jednym z przykładów obecnych w naszej przestrzeni informacyjnej są narracje propagandowe tworzone przez Rosję, dotyczące np. uchodźców z Ukrainy.

Misinformacja najczęściej występuje wtedy, gdy ktoś nieumyślnie przekazuje fałszywą lub wprowadzającą w błąd informację. Może to również dotyczyć sytuacji, w której członek naszej rodziny, kierując się troską, przekazuje nam fałszywą informację, w którą sam uwierzył.

Malinformacja polega na wykorzystywaniu lub rozpowszechnianiu prawdziwych informacji w sposób, który ma zaszkodzić danej osobie lub grupie. Może to być na przykład ujawnienie informacji o miejscu zamieszkania danej osoby i narażenie jej w ten sposób na niebezpieczeństwo ze strony określonej grupy.

Warto też poruszyć definicję samego fake newsa. Zapytaj uczniów, czy ostatnio trafili na jakiś przykład fałszywej informacji. Spróbujcie wspólnie stworzyć własną definicję fake newsa. Poniżej podajemy definicję, którą stosujemy w naszej codziennej pracy.

Fake news	Fałszywa lub sfabrykowana informacja, która sprawia wrażenie wiarygodnej i wprowadza odbiorcę w błąd, a jej nieprawdziwość można obiektywnie zweryfikować.

Fake newsy mogą być tworzone intencjonalnie, ale również mogą stać się nimi w procesie rozpowszechniania, na przykład poprzez udostępnianie ich w mediach społecznościowych.

Następnie warto uświadomić uczniom, że każdy z nas może pomóc w ograniczaniu dezinformacji. Możesz posłużyć się grafikami zawartymi w załącznikach do scenariuszy załącznik 3, 4 oraz 5. Pokazują one, jak rozchodzą się fałszywe informacje, a także jak duży wpływ

na ich rozpowszechnianie może mieć rezygnacja z udostępnienia danej treści. Zachęć uczniów, by spróbowali stworzyć wspólnie lub w grupach listę dobrych praktyk związanych z korzystaniem z informacji.

My sugerujemy stosować się do tych kilku prostych kroków

01 **Weź głęboki wdech, zatrzymaj się na chwilę.**
Trzeba pamiętać, że szczególnie na platformach społecznościowych wiele treści jest celowo tworzonych w taki sposób, by wywoływać w nas skrajne emocje.

02 **Nie czytaj samych nagłówków.**
Sprawdź treść artykułu. Być może sprawa nie jest tak sensacyjna, jak wynika z tytułu.

03 **Sprawdź datę.**
Informacja, która jest przedstawiana jako aktualna, wcale nie musi taka być.

04 **Spróbuj zidentyfikować autora informacji.**
Jeżeli źródło jest całkowicie anonimowe, powinno to wzbudzić Twoje podejrzenia.

05 **Sprawdź, czy autor podaje źródło.**
Spróbuj dotrzeć do pierwotnego źródła informacji. Jesteś w stanie je znaleźć?

06 **Poszukaj innych źródeł.**
Warto sprawdzić, czy ktoś inny o tym nie pisał. Może będziesz w stanie znaleźć wypowiedź kogoś bardziej wiarygodnego.

07 **Jeśli masz wątpliwości, nie podawaj dalej.**
Dezinformacja rozchodzi się bardzo łatwo i szybko. Nie mając pewności, lepiej nie udostępnić informacji prawdziwej, niż rozpowszechnić informację fałszywą.

> **JEŚLI ZOSTAŁO OK. 15 MINUT**
>
> Jeżeli do końca lekcji pozostało około 15 minut, zalecamy przeprowadzenie z uczniami jednego z ćwiczeń z wykorzystaniem przygotowanych przez nas fiszek. Znaleźć je można na stronie FakeNews.pl w zakładce „Materiały edukacyjne”. Wraz z materiałami pobrać można instrukcję korzystania z nich oraz propozycje ćwiczeń. Fiszki dotyczą technik manipulacyjnych, cech myślenia spiskowego oraz błędów poznawczych. Powinny one posłużyć jako materiał edukacyjny wspierający rozwijanie krytycznego myślenia i odporności na dezinformację.

SCENARIUSZ NR 2

AI

Jak rozpoznawać zdjęcia i filmy wygenerowane przez sztuczną inteligencję

CZAS	FORMA	CO JEST POTRZEBNE?
45 minut	quiz z głosowaniem	Możliwość wyświetlania przykładów – zdjęć oraz filmów z dźwiękiem – w sposób umożliwiający ich obserwację całej klasie.

KONTEKST

Treści generowane przy pomocy sztucznej inteligencji są coraz częściej wykorzystywane do tworzenia i rozpowszechniania dezinformacji w mediach społecznościowych. Sprzyja temu dostępność wielu bezpłatnych narzędzi do generowania obrazów, filmów i dźwięku. Dlatego tak ważne jest, aby wyposażyć młodych użytkowników internetu w umiejętność rozpoznawania treści tworzonych przy pomocy AI.

WYKONANIE

Czas zajęć wynosi 45 minut. Lekcja opiera się na przedstawieniu uczniom przykładów treści prawdziwych, jak i tych wygenerowanych przez AI. Uczniowie głosują, wybierając odpowiedź „prawda" lub „fałsz". Forma quizu angażuje całą klasę. Po omówieniu każdego przykładu należy podsumować wszystkie przesłanki pomocne w ocenie, czy przedstawiona treść jest prawdziwa, czy została wygenerowana przez AI. Ma to na celu utrwalenie krytycznego podejścia do treści publikowanych w mediach społecznościowych.

Przeprowadzenie lekcji

ROZGRZEWKA: KTÓRA TWARZ JEST PRAWDZIWA?

Dobrą rozgrzewką przed docelowym quizem „Prawda czy AI" jest nauka rozpoznawania twarzy wygenerowanych przy pomocy sztucznej inteligencji. Należy skorzystać z serwisu whichfaceisreal.com. Jeżeli nie mamy dostępu do Internetu w trakcie zajęć, warto przygotować przykłady wcześniej, aby można było zaprezentować je offline podczas lekcji.

Na początek należy wyjaśnić, jak w praktyce działa algorytm tworzenia ludzkiej twarzy. Na przykładzie **załącznik 6** widzimy wiele twarzy osób, które w rzeczywistości nie istnieją. Na następnym zdjęciu **załącznik 7** pokazane są pionowe i poziome linie przebiegające przez linię oczu oraz nosa na przykładach cyfrowo wygenerowanych twarzy. W taki sposób działa algorytm.

Następnie przechodzimy do około pięciu wygenerowanych przykładów. Przy każdym zdjęciu twarzy szukamy artefaktów, czyli niepasujących elementów obrazu, które mogą wskazywać na jego wygenerowanie przez AI. Przede wszystkim zwracamy uwagę na nienaturalne tło, różnią-

ce się od siebie kolczyki, nieprawidłowo wygenerowane okulary czy nienaturalnie ułożone włosy. Następnie przeprowadzamy wśród uczniów głosowanie, wskazując, która z przedstawionych twarzy jest prawdziwa.

QUIZ „PRAWDA CZY AI"

W głównej części zajęć pokazujemy przykłady treści wygenerowanych przy pomocy sztucznej inteligencji oraz treści prawdziwych. W pierwszym przykładzie, na zdjęciu wykonanym w dżungli załącznik 8, widzimy orangutana wyciągającego liść w stronę autora zdjęcia. W tle grupa turystów nagrywa to zdarzenie. Historia opisana w poście przedstawia się następująco:

> Treść posta
>
> *Orangutan zatrzymał grupę turystów na środku szlaku i próbował dokonać transakcji.*
>
> *Przewodnik sięgnął do torby i wyciągnął banana.*
>
> *Grupa zaczęła się śmiać, a orangutan spokojnie czekał na sfinalizowanie transakcji, jakby doskonale wiedział, jak działa biznes. Przewodnik powiedział, że to nie pierwszy raz.*
>
> *Teraz zawsze trzyma banana w torbie, na wypadek, gdyby orangutan znów się pojawił.*

Zdjęcie zostało wygenerowane przy pomocy AI. Widać to szczególnie po charakterystycznych artefaktach, takich jak brak nóg u niektórych turystów czy identyczne ułożenie dłoni dwóch osób trzymających telefony komórkowe załącznik 9. W internecie możemy spotkać wiele postów, które mają wywołać w nas silne emocje. Chętnie wtedy reagujemy na nie i podajemy je dalej, przyczyniając się do rozpowszechniania dezinformacji. Dlatego musimy krytycznie podchodzić do tego rodzaju treści.

Drugim przykładem jest film przedstawiający akrobacje robota firmy Boston Dynamics załącznik 10. Jednym z elementów wskazujących na autentyczność materiału jest widoczne na nim logo firmy, która od ponad 20 lat rozwija zaawansowane roboty mobilne. Przykład ten pokazuje, że warto szukać szczegółów, które mogą pomóc zweryfikować, czy dany materiał jest prawdziwy, czy został sztucznie wygenerowany. Dzięki nazwie firmy możemy znaleźć jej oficjalny kanał na YouTube i porównać materiał z innymi publikowanymi tam filmami pokazującymi rozwój możliwości robotów Boston Dynamics.

Na trzecim wideo widzimy roboty rzucające oszczepem podczas II Olimpiady Robotów w Bochum załącznik 11. Materiał ten nawiązuje do Światowych Igrzysk Robotów Humanoidalnych, które odbyły się w sierpniu 2026 roku w Pekinie. W materiale pojawia się więc niezgodność dotycząca miejsca wydarzenia. Ten mały szczegół, widoczny na stadionowych banerach, powinien być wskazówką pomocną w rozstrzygnięciu, który film jest prawdziwy. Dodatkowo wśród widowni widzimy flagi nieistniejących państw, a oszczep ostatniego zawodnika nagle znika w powietrzu.

Częstym motywem, z którego korzystają autorzy dezinformacji, są wzruszające sceny. Użytkownicy mediów społecznościowych bardzo chętnie na nie reagują. Na czwartym filmie widzimy słonia, który ratuje z powodzi dwoje dzieci załącznik 12. Sytuacja ta nawiązuje do katastrofy naturalnej, która miała miejsce na granicy tybetańsko-chińskiej w sierpniu 2026 roku. Tłum witający zwierzę na brzegu zawiera charakterystyczne artefakty, takie jak dodatkowe

kończyny. Można sobie również zadać pytanie, kto nagrywał tę scenę, skoro kamera unosi się nad wodą. Mylące mogą być też dodatkowe belki z napisami, wzorowane na materiałach serwisów informacyjnych. Warto mieć na uwadze, że obecność tego typu banerów nie oznacza, że przedstawiany materiał jest wiarygodny.

PODSUMOWANIE

Przeglądając media społecznościowe, zawsze powinniśmy przyjmować krytyczną postawę wobec treści publikowanych przez anonimowe konta. Wraz z dynamicznym rozwojem sztucznej inteligencji coraz mniej możemy liczyć na rozpoznawanie treści wygenerowanych przez AI wyłącznie na podstawie widocznych artefaktów, gdyż błędy AI wkrótce mogą nie być już widoczne gołym okiem. Dlatego szukajmy szczegółów, które pomogą nam zweryfikować, czy dana informacja jest prawdziwa, i sprawdzajmy ją w wiarygodnych źródłach. Przede wszystkim jednak zawsze zachowujmy ostrożność wobec treści publikowanych w internecie, zwłaszcza jeżeli wywołują silne emocje.

MATERIAŁY DO WYŚWIETLENIA

Załączniki

Wszystkie załączniki w pełnej rozdzielczości – do wyświetlenia na lekcji lub pobrania. OTWÓRZ FOLDER ↗

Załącznik 1 Clickbait – zrzut ekranu posta · scenariusz nr 1

OTWÓRZ PLIK ↗

Załącznik 2 Dezinformacja, misinformacja, malinformacja · scenariusz nr 1

OTWÓRZ PLIK ↗

Załączniki 3–5 „Pamiętaj! To Ty jesteś pierwszą linią obrony” · scenariusz nr 1

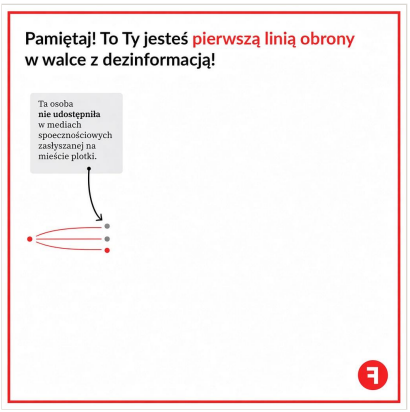

3 · otwórz ↗

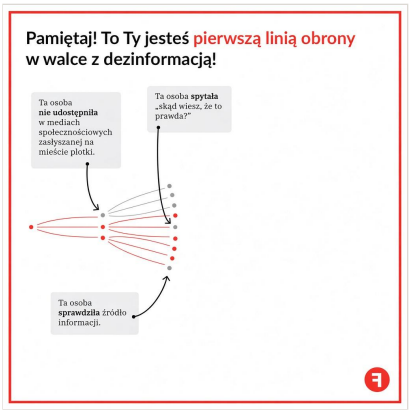

4 · otwórz ↗

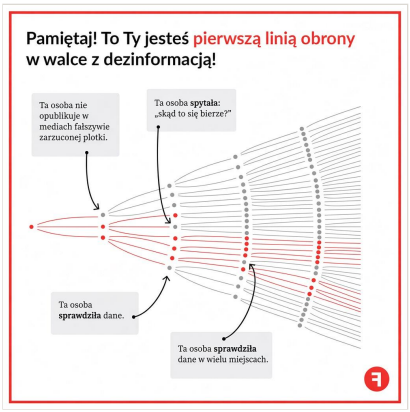

5 · otwórz ↗

Załącznik 6 Twarze osób, które nie istnieją · scenariusz nr 2

OTWÓRZ PLIK ↗

Załącznik 7 Linie oczu i nosa na twarzach wygenerowanych cyfrowo · scenariusz nr 2

OTWÓRZ PLIK ↗

Załącznik 8 Orangutan na szlaku · scenariusz nr 2

OTWÓRZ PLIK ↗

Załącznik 9 Artefakty na zdjęciu z orangutanem · scenariusz nr 2

OTWÓRZ PLIK ↗

Załączniki 10–12 Filmy do quizu „Prawda czy AI" · scenariusz nr 2

Załącznik 10

Akrobacje robota Boston Dynamics

ODTWÓRZ FILM ↗

Załącznik 11

Roboty rzucające oszczepem

ODTWÓRZ FILM ↗

Załącznik 12

Słoń ratujący dzieci z powodzi

ODTWÓRZ FILM ↗

FakeNews.pl
Prawda nie leży pośrodku

Fundacja „Przeciwdziałamy Dezinformacji" – FakeNews.pl

Jest organizacją ekspercką specjalizującą się w zwalczaniu dezinformacji. Działa od 2020 roku. Najważniejszym obszarem działalności jest prowadzenie portalu fact-checkingowego FakeNews.pl, na którym regularnie publikowane są artykuły weryfikujące informacje krążące w sieci i poza nią. Od 2021 roku Fundacja jest członkiem IFCN (International Fact-Checking Network), międzynarodowej sieci organizacji zajmujących się weryfikacją faktów. Członkostwo w IFCN potwierdza, że Fundacja charakteryzuje się rzetelnością, przejrzystością finansową oraz wysoką wartością merytoryczną tworzonych przez nią raportów i analiz.

Od 2020 roku opublikowała ponad 800 artykułów fact-checkingowych, z których wiele dotyczyło istotnych dla polskiego społeczeństwa kwestii, takich jak pandemia COVID-19 czy inwazja Rosji na Ukrainę. Fundacja prowadzi również działania w zakresie monitorowania Internetu, badając aktualne narracje dezinformacyjne i identyfikując zewnętrzne operacje wpływu, ze szczególnym uwzględnieniem rosyjskich działań propagandowych. Praca Fundacji zaowocowała dziesiątkami raportów i analiz, dostępnych na stronie FakeNews.pl.

W 2023 roku Fundacja, wraz z trzema innymi polskimi organizacjami fact-checkingowymi, otrzymała nagrodę specjalną Press Club Polska za wspieranie dziennikarzy oraz ich odbiorców w obronie przed dezinformacją. Fundacja prowadzi również działania edukacyjne przy wielu okazjach – od kampanii informacyjnych po organizację webinariów, warsztatów lub wykładów dla szkół, organizacji pozarządowych czy podmiotów korporacyjnych.

STRONA
fakenews.pl

KONTAKT
kontakt@fakenews.pl

Minister Edukacji

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji w ramach programu „Kompas Młodego Obywatela".